

Megállapíthatjuk, hogy a végzett hallgatók szerint a munkaadók nagy része nem ismeri a BA/BSc végzettséget, viszont hajlandóak lennének vele foglalkoztatni a munkába állókat. Kevés azoknak a száma, akik ismerik ezt a végzettséget, és ezen belül is azok vannak többen, akik nem elégedettek vele.

A diploma hasznosíthatóságát az MA/MSc képzésben való továbbtanulás szempontjából is elemeztük. Hipotéziseink közül beigazolódtott, hogy a diploma minősítése és a továbbtanulás tervezése az alapképzés elkezdésekor pozitívan befolyásolja a továbbtanulást.

A diploma minősítése során azt tapasztaltuk, hogy minél eredményesebb lett a hallgató, annál nagyobb az esély, hogy felvételt nyerjen MA/MSc képzésbe.¹³ A felvettek közül a 4-es és 5-ös diplomával rendelkezők aránya, majdnem ugyanannyi,¹⁴ ennek okát abban látjuk, hogy kevés azoknak a száma, akiknek sikerült kitűnő diplomát szerezniük, így a felvételi követelményeknek a 4-esek is megfeleleltek.

Az intézmény és a felvétel kapcsán arra az eredményre jutottunk, hogy az alapképzés egyetemen való elvégzése növeli az esélyt a továbbtanulásra.¹⁵ A Debreceni Egyetemen végzetek 65,1 százaléka tanul MA/MSc képzésben, a Nyíregyházi Főiskolán végzeteknek pedig 35 százaléka. Ennek okát abban látjuk, hogy a Nyíregyházi Főiskolán többségében azok a hallgatók végezték el az alapképzést, akik kezdettől fogva csak főiskolai szintű diplomát akartak szerezni.

Szintén növeli a továbbtanulás esélyét, ha a hallgató már a felsőoktatásba való bekerüléskor is tervezte az MA/MSc képzést. Jelenleg a hallgatók 78,6 százaléka tanul MA/MSc képzésben azok közül akik már az alapképzés elkezdésekor tervezték a továbbtanulást, és mindössze 22 százalék aki nem tervezte előre.¹⁶

Összegzésképp megállapíthatjuk, hogy az alapképzés csak részben tesz eleget a Bologna-folyamat célkitűzéseinek, hiszen míg a kompetenciák fejlesztésére kiemelt figyelmet fordít, addig az idegennyelvi-tudás és a gyakorlatorientáltság fejlesztése a végzett hallgatók szerint nem teljesült.

További megállapításunk, hogy a BA/BSc diploma kevésbé illeszkedik a munkaerőpiac elvárásaihoz, ugyanakkor nagymértékben hasznosítható az MA/MSc képzésben való továbbtanulásban.

Seres Edina & Török Ágnes

A munkáltatók véleménye a pécsi alapidiplomá(sok)ról

A felsőoktatás ma már egyre inkább bekapcsolódik a gazdasági folyamatokba, és a gazdaság is növekvő befolyást gyakorol a felsőoktatási intézményekre. A munkaerő keresletet és kínálatot három tényező befolyásolja: a (potenciális) munkavállalók, a munkaadók és az oktatási intézmények. Amennyiben ezek nem egymásra reflektálva működnek, a kereslet-kínálat egyensúlya felbomlik.¹ Számos kutatás kimutatta, hogy diszkrepancia jött

13 Chi-négyzet = *

14 A felvettek közül 36 főnek 4-es, 35 főnek 5-ös diplomája van, 3-nak pedig 3-as.

15 Chi-négyzet = *

16 Chi-négyzet = ***

1 Dávid János & Holczer Gábor: A munkaerő kereslet és kínálat egyensúlya. Internet http://www.3kconsens.hu/files/David_Holczer_diplomas_eloire.doc?PHPSESSID=8413f195e2715546954bcd15e6ac56e0

létre a munkaerőpiac és a munkaerőt kibocsátó oktatási intézmények között,² így el kell mozdítani a képzési/kibocsátási kínálatot annak érdekében, hogy közeledjen a munkaerő kereslethez.³

Több felmérés is bizonyítja (FIDÉV kutatások, MKIK GVI kutatásai), hogy csökken a diplomások iránti munkaerőpiaci kereslet, illetve nem a végzettségüknek megfelelő munkát végeznek a diplomával rendelkezők, valamint éleződik a verseny a kvalifikált pályakezdők körében.⁴ Természetesen még mindig a diplomás pályakezdők jelentik az álláskeresők csúcsát, ők a legsikeresebbek az elhelyezkedésben, a legmagasabb jövedelmek megszerzésében.

De mi a helyzet az alapidiplomásokkal? Őket még nem ismeri a munkaerőpiac, nem tudja, hogy mit várhat el tőlük, milyen tudással, készségekkel rendelkeznek.

A kutatásról

A kutatás fő célja az volt, hogy megmutassa, milyen elvárásokkal szembesülnek az alapidiplomások a munkaerőpiacra kilépve, s ebből következően milyen követelményeket kell támasztania a felsőoktatási rendszernek, hogy diplomásaik megállják a helyüket a munkaerőpiacon. További célként fogalmazódott meg a munkáltatók ismereteinek, véleményének feltérképezése a bolognai képzési rendszerről. A vizsgálat során olyan munkaadókat kerestünk fel, akik alapidiplomásokat is foglalkoztatnak, így reális képet tudnak alkotni a képzésről és a végzettekről egyaránt. A munkaerőpiac igényeinek, tapasztalatainak felméréséhez interjúkat végeztünk.⁵

A mintavétel során egy 2008–2009-ben folytatott kérdőíves kutatás⁶ azon válaszadóitól indultunk el, akik vállalkoztak arra, hogy egy későbbi kutatásban is részt vennének. Mivel igen kevés potenciális kérdeztünk volt, így a hólabda módszert alkalmazva bővítettük válaszadóink körét. Az így felkeresett alapidiplomával munkát vállalókon keresztül jutottunk el munkaadóikhoz, összesen 12 munkáltatóhoz. Erre a korántsem egyszerű mintavételi eljárásra azért volt szükség, mert csupán néhány olyan alapidiplomás van, aki diplomájával elhelyezkedett a munkaerőpiacon. Ennek több oka is van: egy részük nem tudta a tervezett képzési idő alatt elvégezni alapszakját,⁷ másik részük habár rendelkezik alapidiplomával, nem talált állást, legnagyobb részük pedig továbbtanult mester fokon. A fent leírt mintaválasztás másik oka, hogy a PTE a kutatás idején nem rendelkezett egy

2 Erről lásd bővebben: Galasi Péter & Varga Júlia (2005) *Munkaerőpiac és oktatás*. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet; Galasi Péter & Varga Júlia (2006) *Hallgatói létszám és munkaerőpiac*. Budapest, Felsőoktatási Kutatóintézet; Mártonfi György (2006) Szakmák, foglalkozások és a gazdaság igényei a változó munkaerőpiacon. *Educatio*, No. 2. pp. 215–231.

3 Employers' Analysis of the Key Challenges Facing Europe's Labour Markets. Internet http://www.ueapme.com/docs/various/2006/061030_employers_analysis_labour_mkts.pdf

4 Erről lásd bővebben: Györgyi Zoltán (2004) Friss diplomás fiatalok a munkaerőpiacon. *Educatio*, No. 1. pp. 163–172.; Berde Éva, Czenky Klára, Györgyi Zoltán, Híves Tamás, Morvay Endre & Szerepi Anna: Diplomával a munkaerőpiacon. Internet. http://www.hier.iif.hu/hu/konf/Felsooktatasi_GYZ.pdf; Furlong, Andy (2003) Sebezhetőség és ifjúsági munkaerőpiac. In: Gábor Kálmán *Sebezhető ifjúság*. Szeged, Belvedere Meridionale Kiadó.

5 Az interjúk felvételében részt vettek a Pécsi Tudományegyetem Szociológia Tanszékének hallgatói.

6 A kutatás során alapképzésben részt vevő végzős hallgatókat kérdeztünk le. A kutatás részeredményeit lásd: Marton Melinda (2010) Végzős BA/BSc-s hallgatók munkaerőpiaci attitűdjei. *Acta Sociologica* III/1. pp. 23–35.

7 A 2008/2009-es tavaszi félévben a harmad éves (végzős) alapszakos hallgatók száma 2534 fő, ebből a szemeszter végén alapidiplomát szerzett 999 fő. (A PTE Oktatási Igazgatóság közlése alapján.)

munkáltatói listával, mely a végzett hallgatók munkáltatóiból áll, és amelyből valamilyen mintavételi eljárással mintát lehetett volna venni; a végzett hallgatók elérhetőségei pedig – adatvédelmi okokból – nem hozzáférhetők.

Az interjúk során olyan személyeket kerestünk meg, akik beosztásukból adódóan,⁸ tisztában vannak az iskolai végzettség szerinti összetétellel, a jelenlegi vagy várható szakemberigénnyel, minősíteni tudják munkavállalók munkáját. Többségében olyan munkáltatók kerültek be a mintánkba, ahol 100 fő fölötti a munkavállalók száma, valamint csaknem minden munkaadónál az alkalmazottak nagyobb hányada középfokú és felsőfokú végzettségű.

Vélemények a bolognai rendszerről

Interjúalanyaink ismerik a bolognai képzési rendszer alapelveit, a képzési ciklusokat, az alapvető célokat, azonban a rendszerről eltérő véleményeket fogalmaztak meg. Vannak, akik nem látják értelmét felsőoktatásunk átszervezésének, csak értelmetlen, teljesíthetetlen követelményekkel zsúfolt tömegképzésként tekintenek rá. Többen abban reménykednek, hogy vissza fogják állítani a régi rendszert.

„Az alkalmatlan diákok zöme csak a második-harmadik évben rostálódik ki, az értelmesebbek, pedig az értelmetlen két idegen nyelv követelménynek esnek áldozatul, és végül mégsem szerzik meg a diplomát, mire rájönnek, hogy ez csak követelmény, de az intézmények zöme a feltételeket ehhez nem is akarja biztosítani. Így a felsőoktatási források zöme feleslegesen fecsérlődik el. [...] Az elitképzés hiányában pedig már a belföldi minősítési rendszerben is csak a második kategóriás egyetemek közé tartozunk.” – 3. *interjúalany*

Szerintük mivel az alapvető elvek sem valósultak meg, felesleges volt az európai mintához való igazodás. Az új képzési rendszer legnagyobb problémájának az átláthatatlanságot tartják, nem tudják, hogy mit tudnak a különböző képzési szinteket elvégzők, milyen elvárásokat támaszthatnak velük szemben, így legtöbbször egy kategóriába sorolják az alap- és a mesterdiplomásokat,⁹ s ha választani kell, akkor a régi rendszerből ismert diplomást választják.

„Negatívumként talán azt említeném, hogy nem igazán látjuk még, hogy kitől mit is lehet elvárni. [...] Nagy valószínűséggel, ha alap- illetve mesterszakot végzett munkavállalók között kell választanom egy állás kapcsán, akkor a mesterszakot végzett illetőt választanám. Az alapidiplomások helye még nem kristályozódott ki.” – 2. *interjúalany*

A két diploma típus tehát nem különül el a munkáltatók többségének szemében, a munkájukban, az elvárásokban sem tesznek különbséget közöttük. Természetesen olyan munkaadók is vannak – bár ők vannak kevesebben –, akik szerint megfelelő az új képzési rendszer. Legnagyobb erényeként azt emelték ki, hogy hamarabb ki lehet kerülni a munkaerőpiacra.

Úgy vélik, hogy azon elvek, miszerint az alapképzés gyakorlatorientált, képességeket és készségeket fejlesztő és a munkaerőpiacra képez, szinte egyáltalán nem valósultak meg. Továbbra is a képzés elméleti része a hangsúlyosabb, bizonyítja ezt az is, hogy a kérdéseket leginkább az alapidiplomások elméleti tudásával vannak megelégedve. A legnagyobb

⁸ Ügyvezetők, gazdasági, személyzeti és vezetőik közül kerültek ki az interjúalanyaink.

⁹ A mesterdiplomások és a régi rendszerben diplomát szerettek egymás szinonimájaként szerepelnek jelen tanulmányban, mivel „igazi” mesterdiplomások még nincsenek, de a képzési szint azonos.

problémaként minden megkérdezett munkaadó a gyakorlati tapasztalatok hiányát jelöli meg, valamint többen úgy tapasztalták, hogy problémák vannak a kommunikációs készségekkel, az önálló munkavégzés, a tanulás képességével, a nyelvtudással és a kreativitással. Ezek azok a készségek, melyeket a felsőoktatási intézményeknek fejleszteni kellene annak érdekében, hogy hallgatóik sikeresebbek legyenek a munkaerőpiacon.

„Az amúgy is szűkös szakmai gyakorlati helyekre nem a szakterület iránt érdeklődőket, hanem a jelentkezési sorrend vagy kapcsolatok alapján szelektált diákokat ajánlanak. Így sem a diák, sem a cég nem profitál ebből a rendszerből.” – 3. *interjúalany*

„...az összefüggések felismerését, az információk összekapcsolását, új szempontok szerinti újra gondolását, a kommunikációs képesség kialakítását gyakorlatilag még a bölcsész, kutató képzéssel foglalkozó intézmények sem tekintik feladatuknak.” – 4. *interjúalany*

„Ja, azokat az egy-két heteseket [az egyetemen kötelező gyakorlatot]? Nem [számítjuk bele a szakmai tapasztalati időbe].” – 8. *interjúalany*

Többen megfogalmazták, hogy a felsőoktatási intézmények nem a munkaerőpiacra képzik a hallgatókat, hanem saját kompetenciáiknak megfelelően alakítják ki a képzési szerkezetet. Megoldási javaslatuk: szorosabb kapcsolatra lenne szükség az oktatási szféra és a munkaerőpiac között, valamint olyan oktatókra lenne szükség, akik minőségi képzésben tudják részesíteni a hallgatókat.

„... az intézmények nem ápolnak megfelelő kapcsolatot a gazdaság szereplőivel, ezért nem alakulnak ki személyes kapcsolatok sem az intézmény, sem a hallgatók szintjén.” – 3. *interjúalany*

A kérdezett munkáltatók nagyobb része együttműködik valamilyen felsőoktatási intézménnyel.¹⁰ Az együttműködések nagyobb része még a régi képzési rendszerben jött létre, tehát nem a bolognai reform hívta életre. Az együttműködést főként a felsőoktatási intézmény igényli, de nem egy esetben a munkaadó számára is hasznos ez a kapcsolat. A munkáltatók gyakran a náluk gyakorlatozókból és az egyetemen általuk tartott előadások, szemináriumok résztvevői közül választják ki új munkatársaikat.

„...több egyetemmel és főiskolával van kapcsolatunk, szakmai gyakorlatosokat is fogadunk minden évben azzal a nem titkolt szándékkal, hogy aki nekünk ez idő alatt megtetszik, megismerjük és bevállaljuk őt azért vagy azonnal – ha lehetőségünk van rá – vagy a későbbiekben, de mindenképpen felvesszük.” – 6. *interjúalany*

Az új képzési rendszer hibáit tehát a munkaadók is felismerik, nagyban hasonló képet alkotnak róla, mint a felsőoktatás kutatói, szakértői.¹¹

Elvárások, tapasztalatok

Mivel igen kevés alapidiplomás lépett ki a munkaerőpiacra, a válaszadó munkáltatóknál maximum néhány fő¹² helyezkedett el, így csak egyes esetekre vonatkoztatott kép alakulhatott ki a munkaadókban, általánosítani kevésbé tudnak.

10 A Pécsi Tudományegyetemen kívül főként fővárosi felsőoktatási intézményekkel állnak kapcsolatban a megkérdezett munkaadók.

11 Erről lásd bővebben: Barakonyi Károly (2004) *Rendszerváltás a felsőoktatásban. Bologna-folyamat, modernizáció*. Akadémiai Kiadó; Hrubos Ildikó, Szentannai Ágota & Veroszta Zsuzsanna (2003) *A „Bolognai folyamat”. Az Európai Felsőoktatási Térség gondolatának megjelenése és a megvalósítás esélyei*. Budapest, Oktatókutató Intézet – Új Mandátum Könyvkiadó; Polónyi István (2006) *A munkaerőpiacra orientált felsőoktatási minőségbiztosítás*. In: Bálint Julianna, Polónyi István & Siklós Balázs *A felsőoktatás minősége*. Budapest, PH Felsőoktatási Kutatóintézet; Kertesi Gábor & Köllő János (2006)

Az alapidiplomásokkal szembeni elvárások még nem alakultak ki, a munkaadók legtöbbször magas követelményeket támasztanak. Leginkább a régi rendszerben végzett diplomásokkal szembeni elvárások fogalmazódnak meg. Az a félelem¹³ tehát, hogy a végzettségüknél alacsonyabb szintű munkát találnak az alapidiplomások, jelen kutatás eredményei szerint, nem állja meg a helyét. Természetesen ennek oka egyrészt, hogy még igen kevés alapidiplomást találhatunk a munka világában, másrészt az, hogy a munkáltatók jelenleg még keresik azokat a helyeket, ahol alkalmazni tudják ezt a csoportot.

„Ugyanazt a munkát végzi, amit mi [régiben végzők], de természetesen még bele kell tanulnia, hiszen csak most jött.” – 8. *interjúalany*

„...a mi elvárásaink néhol a régi rendszerű egyetemi végzettséggel járó tudásszintet igénylik a most végzett [alapidiplomás] munkavállalóktól.” – 6. *interjúalany*

A megkérdezettek szerint tehát nincs lényeges különbség az alapidiplomások és a mesterdiplomával rendelkezők között. Mindkét szinten elmondható, hogy nincs gyakorlatuk, szakmai tapasztalatuk, valamint sokszor az alapvető készségek és kompetenciák egy részére is a munkahelyen kell megtanítani őket.¹⁴ A különbséget az alapidiplomások rovására az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg: általánosabb, kevésbé használható tudással, sőt egyesek szerint kevesebb gyakorlattal rendelkeznek, mint a mesterdiplomások. Utóbbi esetben vélhetően a munkatapasztalat hiányára gondolnak a megkérdezettek, hiszen a 3 éves képzés alatt kisebb a valószínűsége annak, hogy valaki munkát vállaljon, s így tapasztalatot szerezzen, valamint a mesterképzés végéig feltehetően több gyakorlati lehetőség áll a hallgatók rendelkezésére, mint az alapszak végzésének időtartamában.

„Az alapidiplomásokról eddigi tapasztalataim azt mutatják, hogy bizonytalanok, sok mindenben megerősítést várnak. [...] Úgy gondolom, hogy használhatóbb tudással rendelkezik [a mesterdiplomás], nem csak általános képe van a szakterületről és elég elhivatott, ha még két évet rászánt a tudás bővítésére.” – 2. *interjúalany*

„A végzettség értéke, és a képzés végén megszerzett elméleti tudás és gyakorlati tapasztalat mértéke [amivel több egy mesterdiplomás].” – 12. *interjúalany*

A különbségek oka leginkább az egyéniségben mutatkozik meg az interjúalanyok szerint, nem a végzettség befolyásolja, hanem a családi háttér, a neveltetés. A felsőoktatási intézmények tehát – kérdeztjeink szerint – igen kevésbé tudják befolyásolni a munkaerőpiacra kilépők munkához való hozzáállását, érdeklődését.

„...nem tudok számottevő különbségeket mondani [az alap- és a mesterdiplomások között] vagy esetleg jellemzőket. Ez szerintem mentalitás és nevelés kérdése inkább, hogy ki hogy áll a munkájához.” – 4. *interjúalany*

A fent említett hiányosságok ellenére általánosságban elégedettek a munkaadók az alapidiplomásokkal. Az elégedettséghez valószínűleg nagyban hozzájárul az a tény, hogy több-

Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke. *Közgazdasági Szemle*, LIII. évf., pp. 201–225.; Róbert Péter (2004) *Felsőoktatás és munkaerőpiac*. IFM Humán Erőforrás Hátértanulmányok. Budapest, TÁRKI.

12 A megkérdezett munkaadók közül enyél három fő, a többi munkaadónál pedig egy-egy fő alapidiplomás helyezkedett el a kérdés időpontjában.

13 A már említett 2008–2009-es kutatás eredményei szerint a végzős alapképzéses hallgatók tartanak attól, hogy nem találnak a végzettségüknek megfelelő munkát. Erről lásd bővebben: Marton Melinda (2009) Alapidiplomával a munka világába? *Educatio*, No. 3. pp. 398–403.

14 Erre a feladatra nincs külön alkalmazott a munkáltatóknál, így a hasznos munkaidőből kell időt szakítani a betanításra.

ségben kapcsolatokon keresztül, illetve az egyetemről érkező gyakornokok közül választják ki munkavállalóikat a kérdezettek, s jóval kevésbé jellemző az álláshirdetések feladása.

„...a felsőoktatás színvonalának leromlása valóban oda vezetett, hogy általában rosszabb kép alakult ki a végzősök tudásszintjéről, mint amivel tényleg rendelkeznek [...] egy felkészült, dolgozni akaró pályakezdő legalább annyi előnyös és hátrányos tulajdonsággal bír, mint egy beidegződésekkel terhelt gyakorlatot szerzett munkavállaló, csak más-más ponton jelennek meg ezek az előnyök és hátrányok.” – 3. *interjúalany*

Következtetések

Úgy tűnik tehát, hogy az alapdiploma nem a legjobb belépő a munkaerőpiacra. Mutatja ezt egyrészt az a tény, hogy a munkaerőpiacon elhelyezkedett alapdiplomásokat keresve, relatív sok olyan személyt találtunk, akik nem találtak munkát a diploma megszerzését követő csaknem egy évben.¹⁵

Egyértelműen kiderült az interjúkból az is, hogy nem tudják a munkaadók, hogy mit várhatnak el az alapdiplomásoktól, nem vagy csak elvétve ismerik a képzésüket. A felsőoktatási rendszerekkel való együttműködés szinte kizárólag a gyakorlati hely biztosításában merül ki, azonban ahhoz, hogy a munkáltatók alkalmazni tudják és akarják az alapdiplomásokat, sokkal szorosabb együttműködésnek kell kialakulnia a két szféra között, mely az egyes szakmai szervezetek közreműködésével érhető el. Valamint azzal, hogy a felsőoktatási intézmények egyéb módon (pl. szórólapok) is tájékoztatják a munkaadókat az alapdiplomás képzések tartalmáról, az ott elsajátítható kompetenciákról.¹⁶ Az egyetemről kilépő munkavállalók munkaerőpiaci esélyeit növelné, ha a képzések tartalmának kialakításában mindkét szereplő részt venne.

A munkaadók által elvárt készségek, képességek kialakításának és fejlesztésének hiánya szintén a felsőoktatás, és persze a közoktatás felelősségi körébe sorolható. A szakmai gyakorlatok lényeges szerepet játszanak a munkaadók által elvárt készségek fejlesztésében, így a gyakorlati képzési idő növelésével pozitív eredmények elérésére van kilátás a képességfejlesztés területén is. Bár meg kell jegyezni, hogy az elvárások magasabb szintűek, esetenként a mesterdiplomások szintjének felelnek meg.

Azon cél elérése érdekében, hogy az alapdiplomások be tudjanak illeszkedni a munkaerőpiacra, munkaerőpiaci felméréseket szükséges végezni. Ezek a vizsgálatok rámutathatnak a képzések esetleges gyengeségeire, hiányosságaira, szerepük lehet a képzési szerkezet átalakításában, az egyes képzéseken résztvevők számának befolyásolásában, s nem utolsósorban a fiatalok szakmaválasztásában. Szükséges, hogy a munkaerőpiac igényei megjelenjenek a képzések tartalmában, hiszen ez növeli a végzett hallgatók munkaerőpiaci elhelyezkedési esélyeit. Természetesen mindezen pozitív változások eléréséhez szükséges, hogy a munkaadók tájékozódjanak a képzések tartalmáról, s ezáltal nyitottabbá váljanak az új felsőoktatási rendszerre és az új diploma típusokra.

Marton Melinda

¹⁵ A megkeresett 87 alapdiplomásból 38-an válaszoltak – azt kértem, hogy azok válaszoljanak, akik nem folytatták mester fokon tanulmányaikat –, utóbbiak közül 17 fő dolgozik (öt fő nem a végzettségének megfelelő munkát végez), nyolcan mesterképzésben folytatják tanulmányaikat, 13-an pedig a kérdezés időpontjában munkanélküliek voltak. A 17 dolgozó alapdiplomás munkaadói közül 12 fő vállalta az interjút.

¹⁶ Ilyen program Németországban már évekkel ezelőtt létezett, a Bachelor Welcome.